

Ge lärosätena incitament att stärka svensk kompetens

AlmeGas inspel till regeringens forsknings- och
innovationsproposition

Förord

Universitet och högskolor är i dag en av de största statliga sektorerna med en omsättning på 80 miljarder kronor och 68 000 anställda. Att verksamheten levererar i form av ny kunskap genom kvalitativ forskning och spridning av kunskap genom utbildning som stärker näringslivet är centralt om Sverige ska kunna kalla sig en kunskapsnation.

Forskningens finansiering, organisering och lärosätenas autonomi har utretts ett flertal gånger senaste decenniet. Men inga reformer har genomförts. Senaste decennierna har anslagen till forskningen ökat kraftigt men kvaliteten mätt som andel högciterad forskning har inte ökat. Även antalet utbildningsplatser har ökat kraftigt men matchningen mellan utbildning och arbetsmarknad är otillräcklig och kvaliteten på svensk högre utbildning är låg i relation till andra länder.

Kompetensbristen hos många av Almegas medlemsföretag är hög och det är på tiden att lyfta svensk forskning och högre utbildning till en nivå där dessa verksamheter åter utgör en betydande konkurrensfördel för Sverige. Om kompetensbristen kan minska kan tjänsteföretagen fortsätta anställa, växa och därmed stärka Sverige.

Detta inspel är en sammanfattning av Almegas rapport "Ge lärosätena incitament att stärka svensk kompetens - Hög tid för kvalitetshöjande reformer inom högre utbildning och forskning", där djupare resonemang och referenser finns. Rapporten har tagits fram av Almega, Innovationsföretagen och TechSverige.

Det är hög tid för reformer inom forskning och högre utbildning. Detta är Almegas förslag till vad regeringen kan börja med. Sverige kan inte vänta.

Stockholm i oktober 2023

Fredrik Östbom, näringspolitisk chef, Almega

Innehållsförteckning

Tjänstesektorn är en nyckel för värdeskapande och tillväxt.....	3
Sverige har konkurrenskraftsproblem kopplat till kompetens.....	3
Högkvalitativ forskning är viktigt för näringslivet.....	4
Utbildning med hög kvalitet som dimensioneras också utifrån arbetsmarknadens behov	6
Omställning och yrkesväxling för det livslånga lärandet	9
Innovation skapas i näringslivet	10
Hög tid för reformer.....	11

Tjänstesektorn är en nyckel för värdeskapande och tillväxt

Tjänstesektorn är ett nav för tillväxt och värdeskapande. Den privata tjänstesektorn stod år 2020 för ca 68 procent av svenska näringslivets förädlingsvärde. I sektorn för kunskapsintensiva företagstjänster skapas fler nya arbetstillfällen än i någon annan sektor. Den tillför dessutom ekonomin ett högre förädlingsvärde än övriga sektorer. De kunskapsintensiva företagstjänsterna utgör därmed grunden för den kunskapsbaserade ekonomin.¹

Kunskapsintensiva tjänster är allt viktigare för svensk konkurrenskraft och har stor betydelse för svensk export. Räknar man med tjänsteinnehållet i varor så är 60 procent av exporten tjänster, varav 45 procent är inhemsk tjänsteproduktion. Tjänsteexporten har sedan millennieskiftet ökat med 50 procent samtidigt som varuhandeln legat still. Jämfört med övriga OECD-länder är Sverige en tjänstetung exportnation. Cirka 1,3 miljoner arbetstillfällen är kopplade till tjänsteexport.^{2,3}

För Almegas medlemsföretag är frågor om kompetensförsörjning centrala. Den växande tjänstesektorn behöver hitta medarbetare med rätt kompetens för att kunna växa och konkurrera framgångsrikt internationellt. Det handlar om all typ av kompetens, från kvalificerad vård- och servicepersonal till specialiserade konsulter, IT-talanger och forskarutbildade. Gemensamt är att utbildningen behöver vara av hög kvalitet och i högre grad än i dag matcha de kompetensbehov som finns på arbetsmarknaden, på kort och lång sikt.

Sverige har konkurrenskraftsproblem kopplat till kompetens

Sverige är ett av de länder som senaste decennierna tappat mest i OECD:s välståndsliga⁴ där Sverige idag ligger på tolfte plats. Den svenska ekonomins prestation är i dag medelmåttig i jämförelse med flertalet konkurrentländer. Produktivitetsutvecklingen är sedan finanskrisen år 2008 låg, arbetslösheten fjärde högst i EU och tillväxttakten är bland de lägsta i EU.

Tillgång till marknad, till kompetens och kostnadsnivå är viktiga faktorer när företag väljer var man ska investera. För Sverige med långt till större marknader blir kompetens den viktigaste faktorn, om vi inte ska konkurrera med lågt kostnadsläge.

Kompetensen, dvs. humankapitalet, är centralt för kunskapsbaserad tillväxt. Arbetskraften i Sverige ligger kring OECD-snittet när det gäller utbildningsnivå och kompetens, även inom naturvetenskap och teknik. Forskning och utbildning behöver stärkas kvalitetsmässigt för att ge näringslivet förutsättningar för god kunskapsbaserad konkurrenskraft.

Under hela 2000-talet har företag i Sverige haft en tilltagande kompetensbrist inom många yrkeskategorier. Universitet och högskolor kan genom forskning och utbildning bidra till att minska Sveriges brist på kompetens. Reformen inom forskning och högre utbildning behövs för att bidra till bättre kompetensförsörjning och innovationsförmåga i samhället.

¹ Almega, Kunskapsintensiva företagstjänster allt viktigare för Sverige, Almega 2022.

² Tjänsteexport kan exempelvis handla om arkitekter, teknik konsulter, eller IT-företag som utför tjänster åt kunder i andra länder, om utländska personer som turistar i Sverige eller om företag inom vård och omsorg som etablerar sig i andra länder.

³ Almega, De svenska värdeskaparna – Tjänster i huvudrollen, Almega 2016.

⁴ Deiacio E., *Varför är konkurrenskraftsfrågorna viktiga igen? En problembeskrivning*, Entreprenörskapsforum 2023.

Högkvalitativ forskning är viktigt för näringslivet

Forskning har ett egenvärde i att på lång sikt tänja kunskapsgränserna och höja samhällets kunskapsnivå. På kortare sikt bidrar behovsmotiverad forskning till samhällsnytta genom att utifrån problem forska fram lösningar.

Sverige tillhör de länder i OECD som investerar mest i forskning och utveckling. Trots detta har andelen högciterad forskning - det gängse kvalitetsmättet på forskningskvalitet - inte ökat. Dessutom har en allt större andel av lärosätenas totala intäkter gått till forskning och utbildning på forskarnivå, och en minskad andel till utbildning på grundnivå och avancerad nivå.⁵ Kvalitet i forskning tycks därmed inte bara styras av anslagens storlek. OECD har pekat på att Sverige borde kunna få ut mer innovation av de investeringar som görs i forskning och innovation. Samtidigt är det viktigt att öka de totala investeringarna i forskning och utveckling för att behålla vår position som en ledande kunskapsnation i den globala konkurrensen.

Internationell uppkoppling är viktig i forskningen med samarbeten och utbyten. I Sverige står utländska doktorander i dag för 65 procent av doktorsexamina inom naturvetenskap och 78 procent inom teknik.⁶ Svensk forskning är beroende av internationell kompetens i dessa ämnen men underpresterar när det kommer till få utländska forskare och studenter att stanna i Sverige efter slutförd utbildning.

Näringslivet står för den stora delen av svenska FoU-satsningar och för att det ska fortsätta så måste det bli mer attraktivt att bedriva forskning i Sverige. Då krävs att svenska lärosäten har bra forskning och utbildning samt givande samarbeten med näringslivet.

Tabellen nedan ger en överblick över olika mål och incitament för olika aktörer att bidra till excellent forskning. Detta är en schematisk uppställning som utgångspunkt för olika förslag.

Tabell 1: Aktörers mål och incitament för excellent forskning.

Aktör	Mål borde vara	Dagsläge	Incitament i dag	Statliga incitament mot målet?
Samhället i stort	Högre samlad kunskapsnivå genom banbrytande forskning som kommer till nytta i samhället.	Ökade forskningsanslag har inte höjt kvaliteten. Lågt nyttiggörande.	Ökade forskningsanslag.	Nej.
Näringsliv	Tillgång till forskar-kompetens och insikt i	Egen FoU och samarbeten med lärosäten i hela världen.	Egen drivkraft för kontakt med universitet samt	Delvis.

⁵ Bengtsson, A et al. (eds.), *Universitet och högskolor: årsrapport 2022*. Universitetskanslersämbetets publikationer 2022.

⁶ UKÄ, statistisk analys 2019-02-25/1.

	kunskaps- fronten.		utlysningar för samverkan.	
Universitet och högskolor	Excellent grund- och behovs- motiverad forskning.	Svårt att kraft- samla och prioritera medel internt på lärosäten.	Fåtal utlysningar där UoH tvingas prioritera. Privata stiftelser viktiga.	Svaga.
Doktorander	Forskning för karriär i högskolan eller i näringslivet.	Fokus på "säker" forskning för snabbt resultat.	Bli klar i tid leder till "säker" begränsad forskning.	Nej.

Det som staten framför allt kan påverka är incitament för universitet och högskolor att arbeta för excellens. Incitament behöver driva mot kraftsamling av resurser och mot att vetenskaplig kvalitet värderas högre än i dag.

Förslag 1: Öka statliga anslag till FoU samt omfördela delar av basanslaget för forskning utifrån excellens- och samverkan

Öka de totala anslagen till FoU. Men helt avgörande är att stärka drivkrafterna för kvalitet och samverkan genom att omfördela även befintliga basanslag till universitet och högskolor. Det handlar om att som Svenskt Näringsliv har föreslagit; att 25 procent av det årliga basanslaget på 21 miljarder kronor omfördelas vart fjärde år utifrån både kvantitativa och kvalitativa indikatorer på forskningskvalitet och nyttiggörande av forskningsresultat, inklusive forskningssamverkan med näringslivet. Då handlar det om ca fem miljarder kronor per år.

Basanslagen är 45 procent av universitets och högskolors forskningsfinansiering. Dessa fördelas till stor del på historiska grunder och räknas årligen upp. Eftersom lärosäten själva har svårt att prioritera medel internt bidrar basanslagen inte till större satsningar för profilering och excellens.

De tidigare strategiska forskningsområdena (SFO) var en satsning på 1,3 miljarder kronor för att stärka profileringen av lärosäten utifrån förslag från statliga forskningsfinansiärer. De bidrog till långsiktighet, profilering och ansågs vara "ett utmärkt och nyskapande initiativ från regeringen".⁷ Det finns också förslag från forskningsfinansiärerna för hur extra medel skulle kunna fördelas efter hur lärosätena beskriver och underbygger olika profilområdets kvalitet och planerade utveckling.⁸

Samverkan är viktigt och avsaknad av det är ett marknadsmisslyckande. Samverkan kan stimuleras genom långsiktiga forskningsprogram som Impact Innovation men också som en del i ordinarie utlysningar. Till exempel har Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) nyttiggörandemedel som uppgår till tre

⁷ Evaluation of the strategic Research Area Initiative 2010–2014, Vetenskapsrådet 2015.

⁸ Vetenskapsrådet m.fl., *Kvalitetsbaserad resursfördelning - Vidareutvecklat förslag till ny modell*, Vetenskapsrådet 2022.

procent av anslaget och som forskaren får ut när man visat hur man nyttiggjort sina resultat. Sålunda finns lärdomar och förslag för att stärka incitamenten för kvalitet och samverkan i forskningen.

Att börja omfördela basanslaget kan ses som första steget mot en ny resurstilldelningsmodell. Med en sådan modell ges lärosätena själva möjlighet att välja profilområden samt visa hur man skapar kvalitet i både forskning och samverkan.

Förslag 2: Utred organisationsform och styrning inom lärosätena

På längre sikt behöver både lärosätenas organisation och styrning samt finansiering utvecklas för att i högre grad än idag driva mot excellens och nyttiggörande av kunskap. Excellens innebär meritokrati och att duktiga forskare får mer medel än andra. Då behöver lärosätena själva kunna göra prioriteringar, något som är svårt med nuvarande myndighetsorganisation. Både Finland och Danmark har gjort reformer för att stärka styrningen inom lärosätena för att bl.a. kunna styra mer mot kvalitet. Med stärkt autonomi och tydliga incitament för excellens och samarbete med näringsliv och samhälle borde externfinansieringen via forskningsråd kunna minska.

Utbildning med hög kvalitet som dimensioneras också utifrån arbetsmarknadens behov

För tjänstesektorn och för Almegas medlemmar är tillgång till rätt kompetens centralt om man ska kunna fortsätta att vara en tillväxtmotor för svenskt näringsliv och svenskt välbefinnande. Det handlar inte om fler utbildade utan om "rätt" utbildade.

Det totala antalet högskolestudenter år 2021 var 384 000, vilket är en fördubbling sedan 1990. Jämfört med andra länder har Sverige lite lärarledd undervisningstid och lägre examinationsgrad. Detta leder till låg produktivitet, låg relevans och en relativt sämre kvalitet i utbildningen.

Dimensioneringen av utbildningsplatser görs i dag framför allt utifrån studenternas önskemål. Kopplingen mellan dimensionering av utbildningar och näringslivets behov är svag. Att många läser långa utbildningar har inte resulterat i bättre matchning på arbetsmarknaden. Idag misslyckas tre av tio rekryteringsförsök, ofta för att kandidater med rätt kompetens saknas.

Trenden inom högre utbildning har gått mot kvantitet, dvs. fler utbildningsplatser men mindre pengar och undervisningstid per student. För t.ex. naturvetenskap, teknik och farmaci skulle anslagen behöva höjas med 42 procent för att motsvara den nivå som gällde per student 1994/95.⁹ Det handlar om ca 4,2 miljarder kronor. Att regeringen nu ökar anslagen till NT-utbildningar med 100 miljoner kronor för bättre kvalitet är bra men behoven är mycket större.

Högskoleutbildning är strategiskt viktigt både för samhället och individen. Den blir dock dyr om den inte leder till arbeten som motsvarar utbildningen och till att fylla de vakanser som finns på arbetsmarknaden.

⁹ Åmossa 2018.

Tabellen nedan ger en överblick över mål och incitament för olika aktörer att bidra till kvalitet i högre utbildning. Detta är en schematisk uppställning som utgångspunkt för olika förslag.

Tabell 2: Aktörers mål och incitament för att bidra till kvalitet i högre utbildning.

Aktör	Mål <u>borde</u> vara	Dagsläge	Incitament i dag	Statliga incitament mot målet?
Samhället i stort	Högre total relevant kunskapsnivå i samhället samt effektivitet i utbildningen.	Kostnad för utbildning och studiemedel.	Politiskt har kvantitet gått före kvalitet i utbildningen.	Nej.
Näringsliv	Tillgång till relevant kompetens.	Brist på kompetens.	Egen drivkraft för kontakt med UoH, små statliga incitament.	Nej.
Universitet och högskolor	Kvalitet i utbildning och att ge utbildning som efterfrågas.	Kvantitet före kvalitet. Svag kontakt med arbetsmarknaden.	Resurstilldelning premierar kvantitet.	Nej.
Studenter	Utbildning för en yrkeskarriär.	Valde jag rätt? Ta en kurs till?	Studiemedel upp till 12 terminer.	Nej.

Dagens incitament driver mot kvantitet före kvalitet. Därför behövs förändringar. Våra förslag fokuserar på bättre kvalitet i högre utbildning bättre och matchning mot arbetsmarknadens behov samt att attrahera och behålla utländska studenter och forskare efter examen.

Förslag 3: Dimensionera utbildningsutbudet också utifrån arbetsmarknadens behov

Regeringen bör utreda möjligheten att införa externa paneler på lärosätena samt hur en modell för utbildningsdimensionering skulle kunna utformas. Detta kan göras inom befintliga ekonomiska ramar. Arbetsmarknadsanknytning skulle då ingå som en tydligare del i kvalitetssäkringen av utbildning. Arbetsgivare får också en tydlig roll och kan bidra med behovsbild på kort och lång sikt samt arbetslivskoppling i utbildningen som praktik och studiebesök. En utredning bör också titta på hur incitamenten för arbetsplatsförlagt lärande i högskoleutbildningen kan stärkas.

Svensk högskoleutbildning styrs idag främst av studenternas efterfrågan. Aktörer på arbetsmarknaden har inte någon definierad roll eller mandat i dimensioneringen av högre utbildning. Det behövs starkare styrning mot arbetsmarknadsrelevans i högre utbildning och det kan skapas med incitament som premierar utbildningar som efterfrågas på arbetsmarknaden och som leder till arbete.

I länder som Danmark, Nederländerna och Irland görs tydliga kopplingar till behoven. Sverige skulle kunna lära av Danmark där varje lärosäte är skyldiga att ha paneler med externa ledamöter för löpande dialog om fakultetens utbildningar. Sedan år 2014 är lärosätena ålagda att ha ett utbildningsutbud som matchar samhällets efterfrågan. Beräkningen bygger på ett antal principer, bland annat arbetslöshet för nytutexaminerade under de tio senaste åren. Om lärosätena överskrider dimensioneringen minskas anslagen i nivå med andelen överdimensionering. Den danska ackrediteringsinstitutionen ACE har också möjlighet att häva examenstillståndet om det inte är tillräckligt stort behov av en viss utbildning på arbetsmarknaden. Lärdomarna från Danmark är att utbildningar som arbetsmarknaden efterfrågar har ökat och att studenternas sökmönster anpassats.

Förslag 4: Återställ anslagsnivån per student inom naturvetenskap, teknik och farmaci

Utbildningsministern vill att Sverige ska fortsätta vara ett ingenjörsländ, men då krävs också att nya ingenjörer får en högkvalitativ utbildning. Anslagen per student behöver höjas för naturvetenskap och teknik som är investerings- och laborationstunga utbildningar. Enligt SULF (2018) behövs en höjning med 42 procent för att motsvara den nivå som gällde per student 1994/1995. Det är ca 4,2 miljarder kronor i dag.¹⁰ Regeringen behöver se över ersättningsnivåerna för olika utbildningar samt hur en förstärkning till NT-utbildningar kan finansieras.

Medan humaniora och samhällsvetenskap behållit anslagsnivån per student i fasta priser (om än på låg nivå) så har naturvetenskap, teknik och farmaci, som är relativt dyra utbildningar, fått mindre ersättning.

Skulle det gå att återställa dessa nivåer inom befintliga ramar genom att minska antalet utbildningsplatser inom andra områden för att öka anslagen per student för NT-utbildningar? Eftersom ersättningen per student inom juridik, samhällsvetenskap, humaniora och teologi är ungefär hälften av NT så skulle det krävas stora förändringar. Räknet på helårsstudenter år 2018 skulle det behövas en neddragning på 60 procent av platserna på dessa utbildningar för att återställa ersättningen inom naturvetenskap och teknik. Det är knappast önskvärt eller möjligt men kan ju väcka en diskussion om dimensionering av olika utbildningar.

Förslag 5: Skapa bättre genomströmning i högskoleutbildning

Regeringen bör ge UKÄ i uppdrag att ta reda på orsakerna till avhopp från olika utbildningar samt att följa upp och kartlägga utvecklingen. Tillsammans med lärosätena bör man ta fram en "best practice" för att öka genomströmningen samt att särskilt granska examinationsgrad och etableringsgrad på utbildningar med en hög efterfrågan på svensk arbetsmarknad i sina kvalitetsuppföljningar.

¹⁰ SULF räknade till år 2018 fram denna siffra till 3,4 miljarder kronor. Räknas det upp till dagens penningvärde blir det 4,2 miljarder kronor.

Genomströmningen på många utbildningar är svag och många studenter läser längre tid än nödvändigt. Det är dyrt för samhället, för lärosätena och för individerna. Därför behövs incitament som ger studenter incitament att välja rätt utbildning från början så vägen till examen blir rakare och snabbare. Ett sätt kan vara att utreda möjligheten att skriva av en del av studieskulden för studenter som slutför utbildningen på utsatt tid. Det bör framför gälla allt för samhällsviktiga utbildningar, till exempel tekniska utbildningar med svag genomströmning.

Eftersom många studenter har bristande förkunskaper från gymnasiet kan kompensatoriska åtgärder inte uteslutas som övergångsåtgärd genom att ge lärosätena tillgång till tillfälliga extra medel för studenter som redan finns i högskolan. På lång sikt handlar det om att stärka kvaliteten i hela utbildningskedjan så den typ av stöd inte behövs.

Förslag 6: Underlätta kompetensinflyttning och gör det lättare för utländska forskare och studenter att ta anställning efter examen

Sverige behöver vara attraktivt att bo och verka i och det måste vara lätt att få uppehållstillstånd om man är högutbildad. Talangattraktion är viktigt och därför bör regeringen skyndsamt:

- Förbättra reglerna för kompetensinvandring så att risken för utvisningar av kompetent arbetskraft undanröjs. Då behövs snabbare och mer förutsägbara processer för uppehållstillstånd.
- Ge utländska studenter och forskare ett extra år att söka jobb samt att jobba efter examen redan i uppehållstillståndet för studier. Jobsökaråret kan villkoras med att försörjningen är ordnad.
- Öka marknadsföringen av Sverige som studentland inom framför allt bristyrken. Via Svenska Institutet, Business Sweden eller annan lämplig aktör.

Sverige behöver kompetensinflyttning. Men dagens regelverk underlättar inte talangattraktion och förvärrar därmed kompetensbristen.

Av doktoranderna vid svenska lärosäten är 65 procent inom naturvetenskap och 78 procent inom teknik från utlandet och på masternivå är 45 procent av naturvetarstudenterna och 47 procent av teknikstudenterna utländska. Ändå har Sverige relativt låg andel inresta studenter när man ser till universitetsutbildning som helhet. Inte ens hälften av dem stannar i Sverige efter utbildningen.

Att få utländska studenter och doktorander att i högre grad stanna i Sverige efter utbildningen skulle stärka näringslivet och minska tjänsteföretagens kompetensbrist.

Omställning och yrkesväxling för det livslånga lärandet

I ett samhälle där teknik- och samhällsutveckling går allt snabbare ställs allt högre krav på såväl arbetsgivare som individer att möta nya kompetenskrav.

För individer kan det handla om att utvecklas i sin nuvarande roll eller att omskola sig till ett nytt yrke när nya branscher växer fram och gamla branscher får mindre betydelse. För arbetsgivare handlar det om att kunna utveckla sina medarbetare med förändringar som uppstår i verksamheten.

Det är viktigt att det finns ett relevant utbildnings- och kursutbud som stärker yrkesaktiva med kunskap samt incitament för arbetsgivare att arbeta strategiskt med kompetenshöjande insatser.

För att lyckas med det livslånga lärandet behövs incitament både för arbetsgivare och individer att bekosta utbildning (med pengar och/eller tid) och för olika utbildningsanordnare att satsa på utbildningar och kurser för yrkesverksamma. Lärosätena har här en möjlighet att sprida spetskunskap från ny forskning genom att anpassa sitt utbildningsutbud för yrkesverksamma.

Förslag 7: Skapa incitament för utbildningsanordnare att ge utbildningar och kurser för livslångt lärande

Lärosäten behöver bli bättre på att erbjuda flexibla, modulbaserade och näringslivsrelevanta kurser som är anpassade för yrkesverksamma. Det handlar om att andelen fristående kurser behöver öka, fler utbildningar behöver digitaliseras och erbjudas på halvfart. Det behövs också en mer flexibel antagning om sysselsatta ska kunna vidareutbilda sig i takt med förändrade krav på arbetsmarknaden. En förutsättning är dock att regeringen avsätter örönmärkta resurser utöver takbeloppet för att undvika konkurrens med längre programutbildningar för yngre studenter.

Universitet och högskolor bör också uppmuntras att bedriva YH-utbildningar eller kurser för yrkesverksamma, i egen regi eller tillsammans med andra utbildningsanordnare.

Förslag 8: Premiera arbetsgivare som investerar i sina medarbetare

I dag är det billigare att investera i maskiner än i medarbetare. Detta är speciellt problematiskt för den kunskapsintensiva tjänstesektorn som utvecklar t.ex. AI och digitalisering där kunskap ofta utvecklas snabbt. Med ett kompetensavdrag i form av ett skatteavdrag på 50 procent blir investeringar i medarbetarnas kompetens ännu mer attraktiva. Det skulle stärka individen i yrkesrollen och företagets konkurrenskraft.

Förslag 9: Ge fler möjlighet att utbilda sig genom att skala upp omställningsstudiestödet

Söktrycket till omställningsstudiestödet har varit högt men CSN har inte hunnit med att bevilja inkomna ansökningar. Detta måste givetvis lösas för att systemet ska bli trovärdigt. Lågkonjunkturen bör användas till ett kompetenslyft för yrkesverksamma som riskerar uppsägning. Därför bör omställningsstudiestödet växa snabbare än planerat, kötiderna för besked kortas genom nya resurser till CSN och snabbspår för kompletta ansökningar.

Innovation skapas i näringslivet

Innovation handlar om att kommersialisera kunskap och idéer till produkter, tjänster eller effektivare processer. Det görs framför allt av företag och entreprenörer och tjänsteproduktionen är en central del av innovationsprocessen. Regelverk och incitament som bidrar till fungerande marknader, god kompetensförsörjning, tillgång till nytt kunnande och som underlättar för innovation och kostnadseffektiva processer är viktiga delar.

I Sverige förknippas innovation ofta med forskning, trots att endast mellan 6 och 20 procent kan hänföras till universitetsforskning¹¹. Forskningens bidrag till svensk innovationskraft sker framför allt genom samarbeten med näringslivet. Med ett nära samarbete mellan lärosäten och näringsliv skapas förutsättningar för företag och entreprenörer att i högre grad kan skapa innovation av den nya kunskap som universitetsforskning skapar.

Lärosätenas bidrag till detta är att forska och utbilda samt att genom samarbete med näringslivet inom både utbildning och forskning säkerställa att inriktningen är relevant för samhällets behov, kan spridas och komma till nytta. Det ingår i de förslag vi lämnat ovan om omfördelning av forskningsmedel samt att justera dimensioneringen av utbildning utifrån arbetsmarknadens behov på kort och lång sikt.

Sverige lägger relativt andra länder stora belopp på forskning och i viss mån samverkan som förväntas leda till innovation. OECD har i sina genomgångar av det svenska innovationssystemet pekat på behovet av en systematisk översyn av styrsystemen så att prestationen i både forsknings- och innovationssystemet ökar.

Om vi i Sverige menar allvar med att vi vill ha excellent forskning, högre kvalitet i högskoleutbildningarna och starkare koppling till näringslivets behov behövs incitament för universitet och högskolor att arbeta för det. Då behöver finansiering, organisation och arbetsfördelning ses över.

Hög tid för reformer

För att högskolan ska kunna leverera den forskning och den utbildning som näringslivet efterfrågar handlar det inte bara om att öka resurserna, utan det krävs framför allt reformer för att nå nödvändiga resultat i form av en mer näringslivsrelevant högre utbildning och forskning.

Med ca 80 miljarder kronor i omsättning och 68 000 anställda bör man kunna skapa både excellent forskning och högkvalitativ utbildning för många studenter. Tidigare ökade anslag har inte gett mer excellent forskning och anslagen per student har urholkats. Svenska lärosäten borde med rätt incitament kunna styras internt mot kvalitet i stället för kvantitet.

Detta kräver en diskussion som tar lärdom från utvärderingar av forskning och utbildning liksom av reformer i andra länder. Man behöver också diskutera dimensioneringen av högre utbildning i relation till andra utbildningar som yrkesutbildningar på gymnasienivå och yrkeshögskolan. Idag har många utbildningar "akademiserats" vilket förlängt utbildningstiden men nyttan för arbetsgivare är inte alltid given.

Utbildningsministern har lyft excellens, internationalisering och innovation som viktigt inför forskningspropositionen. Almega hoppas att regeringen har modet att börja reformera en samhällssektor som är avgörande för svensk kompetensförsörjning och konkurrenskraft.

¹¹ Sandström, Karlsson, Wennberg, *Innovationspolitik för tillväxt*, Ratio 2018.